

ГЕОСТРАТЕГІЧНІ АМБІЦІЇ КИТАЮ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ НОВОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

Марущенко О. В.,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри всесвітньої історії

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ORCID ID: 0000-0003-3391-8291

maruolek@ukr.net

Розкрито особливості китайської політики, спрямованої на встановлення глобального домінування у рамках потенційно-можливого двополярного світу. З'ясовано, що упродовж тривалого періоду Китай тримається курсу реалізації стратегії здобуття статусу наддержави через формування кола союзників з числа країн так званого Глобального Півдня, представлених переважно автократіями. За таких обставин, Китай дедалі активніше пропонує ідею побудови нового біполярного світу вже у середньотерміновій перспективі. Китай має доволі масштабні засоби «м'якої сили», маючи змогу проектувати позитивний імідж та глобальний вплив через поширення культури, китайської унікальності та автентичності. Доведено, що упродовж останніх років Китай активно розбудовує свою Народно-визвольну армію (НВА), яка є потужним геополітичним аргументом забезпечення впливу. Крім того, КНР претендує на лідерські позиції у впровадженні високих наукових технологій у військову та низку економічних сфер. Однією з ознак глобальних амбіцій Китаю є тотальне розширення ним присутності в Африці, зокрема й за рахунок витіснення звідти США та ключових країн Євросоюзу – передусім Франції. Не менш важливим геостратегічним кейсом Китаю є масштабування партнерства з країнами Латинської Америки, зокрема й у рамках БРІКС. Все це зайвий раз вказує на глобальні амбіції Китаю. Дедалі активніше Китай прагне поширювати свій вплив у Південно-Східній Азії як сфері традиційного впливу США та їх союзників. У цьому контексті КНР розглядає Південнокитайське море як зону своєї виключної геостратегічної відповідальності. Зазначено, що одним із ключових інтересів Китаю у цьому напрямі є закріплення своєї присутності у зоні архіпелагу Парасельських островів та Спратлі. Саме з цією метою КНР постійно зміцнює свій військово-морський флот. Такі кроки Китаю пов'язані, насамперед, із встановленням контролю над багатими газонафтовими родовищами, що знаходяться у межах шельфів названих островів. У такий спосіб КНР намагається розширити диверсифікацію забезпечення енергоресурсами, потреба у яких для китайської економіки лише зростатиме. Підтверджено, що тривалий час Пекін має геостратегічні наміри до відновлення контролю над Тайванем у рамках так званої програми возз'єднання Великого Китаю. Позаяк маючи потужну економіку, високотехнологічний сектор, глибоку інтеграцію в міжнародну політику Китай стикається з низкою викликів, пов'язаних з несприйняттям авторитарної політичної моделі на міжнародному рівні, складними відносинами з сусідніми державами та напруженою конкуренцією зі США, що уповільнює та обмежує китайське глобальне домінування.

Ключові слова: Китай, новий світовий порядок, глобальна безпека, Глобальний Південь, африканські інтереси, Південнокитайське море, Тайвань.

Постановка проблеми. Китайська Народна Республіка (КНР) вже тривалий час культивує амбіції щодо здобуття статусу наддержави аж до витіснення США з багатьох геостратегічних локацій. Повномасштабна російсько-українська війна, що розпочалася у лютому 2022 року остаточно окреслила контури майбутнього світопорядку та визначила склад протидіючих коаліцій, очолюваних великими державами, серед яких є власне і Китай. КНР тривалий час досить активно/агресивно просуває ідею мультиполярного світу, в умовах якого США вже не бачаться у якості беззаперечного глобального гегемона. Позаяк прийнятним є судження і про формування нової біполярності, адже відбувається подальше неминуче зіткнення інтересів двох системотвірних полюсних альтернатив – авторитарної та демократичної групи країн, іменованих як Глобальний Південь та Глобальна Північ.

За таких обставин саме Китай має амбіції очолити групу автократій, використовуючи при цьому російську агресію не лише проти України, а й проти всього колективного Заходу чи так званої Глобальної Півночі. Такий блок авторитарних держав, який кинув виклик глобальній демократії, окрім Китаю представлений ще й країнами, як от: Росія (РФ), Північна Корея (КНДР), Іран (ІРІ), а також низкою керованих проксі-організацій та терористичних об'єднань, котрі разом прагнуть остаточно зруйнувати світ – донедавна очолюваний США (*Pax Americana*).

Транзит світового порядку, що супроводжується нарощуванням каскаду регіональних конфліктів формує такий собі кейс холодної війни 2.0 чи навіть Третьої світової війни, який, за всіма ознаками, відкриває шлях до нової біполярності й оформлення балансу сил. У зв'язку з цим, постає необхідність подальшого наукового і експертного моніторингу міжнародних дій другої за ресурсним потенціалом держави з її намірами посісти першість у світовій гегемонії. Китай, завдяки складним геополітичним комбінаціям, розширює коаліцію країн Глобального Півдня, яка позиціонується у якості трансатлантичної альтернативи та противаги західним інституціям на кшталт G7 або МВФ. Відтак вивчення геостратегічних намірів Китаю необхідне для можливого прогнозування та моделювання його можливих кроків, спрямованих на переоблаштування світу у розрізі інтересів держав, представлених блоком сучасних автократій.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика зовнішньої політики, а також стратегії і тактики реалізації національних інтересів Китаю представлена досить обширним науковим, експертним і публіцистичним доробком, дискурс довкола якого триває вже не одне десятиріччя поспіль. Варто розпочати зі стислого аналізу наукових праць українських дослідників, які формують посильний вклад у розвиток китайістичного наукового напрямку у його політологічному та історичному прочитанні. Сучасній зовнішній політиці Китаю та її векторам присвячені статті таких науковців, як В. Забіян (Забіян, 2018), Б. Голянич (Голянич & Божок, 2023), В. Кітченко (Кітченко, 2017), Д. Лікарчук (Лікарчук, 2021), Є. Левитська-Доба (Левитська-Доба, 2021), І. Работягова (Работягова, 2009), Т. Сергієнко (Сергієнко, 2023) та ін.

Більшість зазначених вчених приходять до висновків про довгострокову стратегію Китаю, спрямовану на розширення свого геополітичного та гео економічного впливу аж до глобальних масштабів. Також вчені зауважують, що саме посилення міжнародної економічної і політичної конкурентоспроможності впливає на підвищення стратегічної активності Китаю. Натомість, згідно з експертних зауваг, активізація зовнішньополітичних дій Китаю на пряму пов'язана й із завданнями внутріполітичного розвитку. При всьому Китай не прагне (принаймні поки що) до прямого й відкритого загострення конфронтації із провідними геополітичним гравцями та намагається зберігати мирно налаштований пояс сусідніх держав по периметру своїх кордонів.

Серед зарубіжних дослідників, об'єктом уваги яких є стратегія нарощування регіонального та глобального впливу Китаю стали Г. Бейтс (Bates, 2017), С. Брукс і В. Волфорт (Brooks & Wohlforth, 2023), М. Лантень (Lanteigne, 2013), С. Менарі (Menary, 2015), С. Метц (Metz, 2024), В. Савахель (Sawahel, 2023), К. Хакенеш і Дж. Бадер (Hackenesch & Bader, 2024) тощо. Зазначені вчені зокрема ведуть дискурс про переваги та суперечності «м'якої» і жорсткої сили Китаю на міжнародній арені. Дослідники доходять висновку, що «м'яка сила» спрямована на створення образу КНР як мирної, стабільної, економічно вигідної та культурно привабливої держави, натомість її ефективність значно залежить від неоднозначного сприйняття Китаю в інших країнах. Такі розбіжності спричиняють обмеження китайського глобального впливу. Не дозволяють Китаю здобути статус наддержави й інші компоненти проєктування масштабної геополітичної присутності, як от сповільнення економічного зростання, посилення авторитарного політичного ладу та збереження значного розриву зі США у плані розвитку як конвенційної, так і неконвенційної військової компоненти.

Метою статті є аналіз стану та можливостей забезпечення геополітичної змагальності Китаю за гегемонію першість у новому світовому порядку. У статті передбачено презентацію авторських кейсів у визначенні геостратегічних векторів Китаю щодо перспектив забезпечення глобального домінування.

Виклад основного матеріалу. Заклик китайського лідера Сі Цзіньпіна до «великого відродження китайської нації» передбачає перетворення Китаю на домінуючу силу до 2049 року – сторіччя перемоги комуністів у Громадянській війні в Китаї та проголошення КНР. Ця мета зокрема включає й повернення Тайваню під контроль Пекіна. Геополітичний вплив та спроможність його поширення будь-якою державою на міжнародній арені на пряму залежать від її наявного та стратегічного ресурсного потенціалу. Наразі Китай культивує свої амбіції, спрямовані ні повноцінне оформлення статусу принаймні другої глобальної наддержави з амбіціями посідання геополітичної першості у довгостроковій перспективі. Підґрунтям до таких геостратегічних настроїв Пекіна слугує статус Китаю як другої економіки у світі, адже його частка у глобальному ВВП складає наразі біля 16%, або понад 17,6 трлн дол. (річний темп зростання ВВП: +5,2%) (IMF says China's economic growth..., 2025). Для порівняння,

частка США сягає 26% від світового ВВП, або 27,3 трлн дол. (річний темп зростання ВВП: +2,5%) (Рейтинг 20 найбільших країн, 2024).

Разом з тим, Китай будучи постійним членом Ради Безпеки ООН, намагається виступати помітним донором глобальної безпеки шляхом миротворчого посередництва та протидії світовому тероризму. Також Пекін прагне обстоювати питання недопущення зміни клімату у бік глобального потепління, а також паралельно нарощувати цифровий вплив у глобальному інформаційному та інтелектуальному просторі.

У зазначеному контексті актуальним залишається тривалий дискурс про так званий Пекінський консенсус, покликаний стати своєрідною альтернативою Вашингтонському консенсусу та передбачає передусім сприяння економічному розвитку Китаю шляхом зміцнення ведення більш незалежної зовнішньої політики. Відтак Пекінський консенсус розглядається у якості своєрідного інструменту для суспільно-економічної модернізації країни шляхом створення самодостатньої економічної моделі, яка б дозволила Пекіну знизити залежність від західних наукоємних та високих технологій. Задля реалізації цієї стратегії китайське керівництво прагне якомога ширше залучати внутрішні та зовнішні ресурси в умовах глобалізаційних трансформацій світової економіки (Сергієнко, 2023).

Позаяк Китай, реалізуючи проект Пекінського консенсусу намагається прагне забезпечити резильєнтність своєї національної економіки шляхом збереження її своєрідної унікальності, яка виражається у поєднанні ринковості та державно-планового регулювання. Таким чином, Китай намагається якщо не опиратися глобалізаційним процесам, то, у всякому випадку, прагне прилаштуватися до їх тотальної динаміки.

Важливим інструментом впливу на тлі нинішньої трансформації світопорядку залишаються конвенційні та неконвенційні засоби. Китай наразі має другу за військовим потенціалом армію світу за масштабом та фінансуванням, поступаючись у цьому плані лише США. Сучасна китайська Народна-визвольна армія (НВА) включає сухопутну та військово-морську компоненту та налічує понад 2 млн військовослужбовців, що робить її найбільшою армією у світі за чисельністю особового складу. До всього, Китай є ядерною державою (його потенціал, за різними оцінками, складає 500 ядерних зарядів), що дає йому додаткові важелі геополітичного тиску та стримування потенційного супротивника, роблячи акцент на стратегічні ядерні сили. Китай володіє передовими здобутками у розробці гіперзвукової зброї, засобів ведення кібервійн та безпілотних технологій. Завдяки цьому потенціалу Китай доволі швидко розширює свою військово-морську присутність, особливо в Індो-Тихоокеанському регіоні. Загалом КНР є однією із трьох ядерних держави, які володіють повноцінною стратегічною ядерною тріадою. Натомість слід зауважити, що Китай досі надто поступається збройним силам США, дорівнюючи лише 20% їх нинішнього потенціалу. До слова бюджет США на 2025 рік складає близько 1 трлн дол., тоді як у Китаю цей показник дорівнює біля 300 млрд дол. (Українець, 2025).

Ця різниця стає ще більш очевидною коли брати до уваги такі кількісні та якісні показники як авіація, авіаносці та підводні човни. Тому мають рацію думки експертів про те, що Китай наразі не в змозі повноцінно конкурувати з такими сусідніми морськими країнами як Японія та Південна Корея (Brooks & Wohlforth, 2023). Все це вкотре підтверджує тезу про те, що Китай поки не має підстав щоби кинути цим країнам конвенційний виклик у оглядному майбутньому, а відтак поки не йдеться й про встановлення біполярної світ-системи.

У якості окремого геостратегічного ресурсу Китаю варто розглядати й «м'яку силу» Китаю, яка вперше була введена у політичний обіг Пекіном у 1993 році, колишнім членом Політбюро КПК Ван Хуніном з тим щоби протидіяти стереотипному поняттю «китайська загроза», яке усталено утвердилось на міжнародній арені. Натомість стратегія реалізація м'якої сили Китаєм утвердилася лише у 2007 році у ході XVII з'їзду. Тоді було узгоджено квінтесенцію про те, що китайська «м'яка сила» має базуватися на демонстрації розвитку китайської соціалістичної системи та поширенні автентичної китайської культури. До всього було зроблено акцент і на унікальності китайських культурних та цивілізаційних традицій шляхом активного просування китайської культурної спадщини як чогось екзотичного й привабливого (Голянич, 2023, с. 166).

Усе це значною мірою сприяло залученню нових інструментів зовнішньої політики, покликаних зміцнити на міжнародній арені статус Китаю у як великої держави. На кінець 2023 року Міністерством освіти Китаю було підписано угоди про освітню співпрацю з понад 60-ма країнами світу, а також організовано 37 спільних шкільних проєктів, створено 131 інститут Конфуція, 119 коледжів та класів Конфуція. Міністерство культури Китаю організувало майже 300 культурних заходів різного типу в понад 70 містах у 37 країнах (Голянич, 2023, с. 166).

Саме Інститут Конфуція перетворився на потужний інструмент збільшення геополітичного впливу КНР, адже він сприяє масштабізації вивчення китайської мови та культури, а відтак і популярності самого Китаю у світі. Останніми роками Китаєм провадяться освітні обмінні програми, а також проєкти щодо стажування іноземних викладачів та науковців. Все це є свідченням здатності

провадити Китаєм потужну гуманітарну та освітню дипломатію, особливо в країнах Глобального Півдня. Запорукою технологічного іміджу Китаю є також володіння найбільшою кількістю патентів у світі. До цього варто додати й значний прогрес Китаю у космічній програмі по створенню власної космічної станції «Тяньгун» у рамках так званої місячної місії. Активним є нарощування позицій Китаю у сфері штучного інтелекту (ШІ), комп'ютерних та фінансових технологій, які успішно конкурують із західними аналогами. Провідні світові компанії у сфері ІТ, ШІ, 5G є саме китайськими, на кшталт: *Huawei*, *Tencent*, *BYD* тощо, які кидають виклик таким західним цифровим гігантам як *Apple* та *Samsung*. Завдяки цьому Китай активно зміцнює свою присутність у глобальному інформаційному просторі, зокрема й через пропаганду та ширення кібератак. Вагомим фактором геополітичного впливу Китаю є його постійне членство в Раді Безпеки ООН, з володінням права вето як одного з постійних п'яти членів, а також провідне місце в БРІКС та ШОС.

Дотичними до всього можна вважати китайське кіно, музику, мистецтво, адже Китай підтримує експорт власного культурного продукту, зокрема через міжнародні фестивалі та виставки. Таким чином, можна говорити про феномен китайського «м'якого експансіонізму», який Пекін прагне нарощувати попри помітну інституційну обмеженість, порівняно із американською *soft power*, адже попри кризу глобальної демократії ліберально-демократичні цінності досі зберігають свою популярність.

Доповненням до зазначеного є наявність китайської пропагандистської та медійної мережі – *CGTN* та *XINHUA*, а також Радіослужба іномовлення «Міжнародне радіо Китаю». Водночас сучасна система міжнародного телевізійного мовлення КНР здійснюється через міжнародні телеканали Центрального телебачення Китаю (*CCTV*). Вважається, що жодна країна на землі не знаходиться поза межами досяжності принаймні однієї китайської радіостанції, телеканалу чи онлайн-сайту новин. Завдяки цим каналам Пекін атакує дії та мотиви Америки, підриває віру в міжнародні інституції, створені Сполученими Штатами після Другої світової війни, та тиражує інформацію про нібито перевагу своєї альтернативної моделі розвитку на тлі нібито неминучого занепаду Заходу.

Ще одним інструментом глобального м'якого впливу Китаю є просування товарів власного виробництва, що робить його своєрідною фабрикою світу (ключовий гравець у глобальних ланцюгах поставок), роль якої свого часу використовувала Великобританія. Частково завдяки цьому інструменту Китай реалізує комплексну стратегію, спрямовану на збільшення своєї могутності та впливу в усьому світі. Нині Китай є головним торговельним партнером понад 120 країн, включаючи майже всі країни Африки та Південної Америки. У розрізі культивування економічної привабливості, слід вважати стратегію реалізації великих інвестиційних проєктів на кшталт ініціативи «Один пояс, один шлях» (*Belt and Road Initiative (BRI)/New Silk Road*). Ініціатива, що була прийнята урядом Китаю у 2013 році передбачає реалізацію до 2049 року грандіозного інфраструктурного проєкту, покликаного охопити чотири континенти – Євразію, Африку, Австралію та Латинську Америку. На 2024 рік понад 150 країн і міжнародних організацій вже підписали меморандуми про співпрацю в рамках BRI. Наразі Китай володіє, управляє або вже інвестував у понад 100 портів приблизно в 60-ти країнах світу.

Натомість проєкт «Один Пояс, один шлях» останніми роками перетворився здебільшого на грандіозний PR-проєкт, аніж на реальну інвестиційну програму з розвитку транспортної трансконтинентальної інфраструктури (Metz, 2024). Адже такий план, на думку низки експертів, навряд чи може бути повністю втілений навіть у такій віддаленій перспективі. Більше того, критики даного проєкту тлумачать цей план як створення синоцентричної міжнародної торговельної мережі, інвестиційну вигоду від якої матиме передусім Китай. Зважаючи на потенційне ігнорування національних інтересів Австралія 21 квітня 2021 року оголосила, що повністю вийде з ініціативи «Пояс і шлях». Водночас варто брати до уваги й те, що проєкт «Один пояс, один шлях» дозволяє Китаю потенційно створювати кабальну кредитну та інвестиційну залежність багатьох країн від своєї економіки та позик. Тож проєкт розглядається водночас і як інструмент «економічного колоніалізму». Відтак ініціатива «Один пояс, один шлях» (BRI) є прикладом того, як Китай реагує на потреби країн із низьким та середнім рівнями інвестицій в інфраструктуру, одночасно просуваючи власні економічні цілі.

Ще одним проявом нетипового застосування м'якої сили Китаєм, у реалізації його геостратегічних інтересів, є так звана торгова та інфраструктурна дипломатія. Типовим прикладом може виступати політика співробітництва по так званій лінії «Південь – Південь» де КНР позиціонує себе у якості незаперечного лідера. Своєрідним геополітичним полігоном протистояння та закріплення своєї присутності є Африка. Ключовими цілями китайської політики в Африці є: забезпечення доступу до енергетичних ресурсів та рідкоземельних елементів; пошук нових ринків збуту для китайських товарів; реалізація масштабних інфраструктурних проєктів на кшталт побудови залізниці «Ефіопія – Джибуті» чи портів у Кенії й Танзанії, а також доріг та електростанцій; використання надлишкових потужностей китайських компаній для будівництва; розширення союзників на міжнародній арені; підтримка міжнародного іміджу як країни, що допомагає в розвитку; забезпечення розширення інформаційного та технологічного впливу за рахунок африканських країн. Приміром, китайські компанії (*Huawei*, *ZTE*)

активно будують у низці африканських країн цифрову інфраструктуру: мобільні мережі, спостережні системи, центри обробки даних тощо.

У шістнадцяти країнах Африки з Китаєм створено біля 25 зон економічного і торговельного співробітництва. Такі зони, зареєстровані в Міністерстві торгівлі Китаю. Одним із напрямів африканського геополітичного вектору Китаю є фінансове донорство країн, які уповільнили свій модернізацій шлях. Загалом, китайське фінансове кредитування Африки допомогло країнам розвивати і розбудувувати інфраструктуру. Зі свого боку лідери США звертають увагу на високу ціну для позичальників і труднощі, з якими вони зіштовхуються при поверненні боргів Пекіну (Мар'яненко, 2024). Таким чином, Китай свідомо заганяє своїх фінансових реципієнтів у боргову кабалу, розставляючи кредитні пастки у низці африканських країн.

За оцінками низки експертів Китай є найбільшим кредитором країн, що розвиваються, затримує процес у кількох країнах, побоюючись, що він створить прецедент, пішовши на пряме скорочення своїх кредитів. Пекін, так би мовити, заманює країни в непотрібні позики для створення часто такої ж малопотрібної інфраструктури, що тим самим забезпечує Пекіну розширення своєї стратегічної та військової присутності. Хоча багато китайських проєктів і передбачають позики та прямі інвестиції, деякі є відвертими подарунками, наприклад урядові центри, стадіони та інші відомі будівлі в африканських країнах. Значний відсоток проєктів, що характеризуються грандіозністю та архітектурною пишнотою, виходять за рамки відчутних результатів і спрямовані на підвищення видимості та репутації Китаю в Африці. Натомість через високий рівень заборгованості та фінансову вразливість у деяких африканських країнах такі інвестиції формують додаткові боргові пастки, що практично унеможлиблює їх позбавлення від китайського кредитного гачка. Адже низка африканських країн потрапляють у свого роду замкнене коло у зв'язку з потребою у чергових кредитах для покриття старих боргів. Водночас тягар для бідних країн зростає також разом із відсотковими ставками (Foreign Affairs: «Один пояс, один шлях», 2023).

Черговим прикладом є те, що у такій стратегічно вигідно розташованій африканській країні як Джибуті Китай інвестує значні кошти в порти та інфраструктуру. Більше того, задля розширення присутності ним у 2017 році було засновано першу закордонну військову базу. Слід зауважити, що рівень боргу Джибуті перед Китаєм також значно зріс і викликає значну настороженість у цій країні стосовно можливого подальшого посилення китайського впливу аж до формалізації її суверенітету (У Джибуті розпочала роботу..., 2017). Так само постійно зростають інвестиції Китаю в інфраструктуру Кенії.

Зазвичай китайські інвестиції окрім економічних нав'язують ще й політичні умови, адже одержувачі мають провадити лояльну щодо Китаю політику та не виходити за встановлені ним «червоні лінії», включаючи й заперечення незалежності Тайваню та жорсткої політики Пекіну щодо тибетців і уйгурів. Отже, Пекін представляє себе у якості альтруїстичного гравця, адже економічні та геополітичні пошуки, які залишаються в центрі китайської політики розвитку, здійснюються часто за рахунок країн-партнерів.

Ще одним помітним напрямом африканського вектора китайської політики є інвестування у видобуток рідкоземельних металів і мінералів. На цьому тлі у Африці розгорнулося американо-китайське суперництво за мінеральні ресурси, які мають вирішальне значення для зеленої енергетики. Слід зауважити, що інвестиційні потреби африканських країн різко зросли з 2015 року. Натомість до 2030 року, за різними оцінками, інвестиційні потреби в інфраструктуру та видобуток сировини в Африці становитимуть 253 млрд (Джуман & Шинкарук, 2023).

Між іншим зауважимо, що Африка має значні поклади рідкоземельних металів. За свідченням Доповіді «Економічний розвиток в Африці» тут зосереджено близько 90% усіх світових запасів платини та кобальту, біля половину світового золота, а також дві третини марганцю та 35% урану. В Африці також знаходиться майже 75% колтану у світі, який використовується в електронних пристроях, зокрема в мобільних телефонах (Economic Development in Africa Report, 2022).

Започаткована у 2021 році Ініціатива глобального розвитку є інтелектуальною парасолькою, яка має створити узгодженість у діяльності розвитку Китаю. За словами українських політологів В. Джумана та Н. Шинкарук «...Наполягаючи на своєму статусі «найбільшої у світі країни, що розвивається, Китай створив наратив для сприяння солідарності, спільних цінностей і взаємовигідної співпраці між країнами Глобального Півдня на відміну від західного донора – реципієнтний підхід» (Джуман & Шинкарук, 2023).

У рамках співробітництва «Південь–Південь», Китай тривалий час здійснює значні сільськогосподарські інвестиції в багатьох африканських країнах, які допомогли збільшити сільськогосподарське виробництво та продуктивність цієї галузі. Позаяк китайські сільськогосподарські проєкти регулярно руйнуються після початкового нетривалого процвітання, оскільки китайські партнери часто залишають місцевих жителів, які не мають достатніх коштів задля фінансування управління проєктами без сторонньої зовнішньої підтримки (Джуман & Шинкарук, 2023).

Позиціонуючи себе у якості надійного партнера Китай стратегічно створює залежність, купуючи великі території землі та контролюючи більшу частину необхідної інфраструктури на континенті. КНР скуповує значні запаси зерна в країнах, у яких зберігається продовольча криза. Саме тому більшість жителів Африканського континенту вважають американську модель інвестиційного розвитку більш прийнятною, порівняно з китайською.

Аналізуючи практичну сторону китайської розумної сили (*smart power*) варто взяти до уваги непряму підтримку Росії у її війні проти України. За різними даними Китай через Північну Корею (КНДР) може постачати РФ як зброю, так і товари подвійного призначення, що використовуються у виготовленні озброєння та безпілотних літальних апаратів (БПЛА). Свідченням лояльного ставлення до Росії з боку Пекіна є китайська риторика. Адже представники китайської дипломатії не називають російську агресію війною, а характеризуються здебільшого як «кризу» або «внутрішньо-українську проблему». Відомим є той факт, що російсько-китайські відносини не є союзницькими й тим паче їх не слід характеризувати як стратегічне партнерство. Взаємини між Росією й Китаєм здійснюються по лінії «сеньйор – васал», а відтак РФ перетворилася радше на китайський інструмент проксі протистояння із колективним Заходом. Посилення економічної залежності Росії від Китаю зумовлює отримання ним сировинної бази й логістичної інфраструктури, зокрема і в Арктиці, а також різке посилення на Близькому Сході та Африканському континенті.

Понад те, Китай намагається підтримувати Росію з метою ослаблення позицій як США, так і всього колективного Заходу, маючи при цьому доступ до дешевих російських енергетичних та сировинних ресурсів. До всього, Китай опосередковано підтримує Іран та його проксі сили – головні терористичні організації – ХАМАС у Секторі Гази та Хезболла в Лівані. Таким чином, КНР непрямо посилює стійкість країн так званої осі зла з тим щоби й надалі послаблювати країни Глобального Півночі та у перспективі посісти місце лідера країн Глобального Півдня з прицілом набуття статусу світового гегемона.

У 2024 році Китай також намагався позиціонувати себе у якості альтернативного центру врегулювання російсько-української війни. Свідченням тому стала ініціатива Пекіна зі створення так званої платформи «Друзі миру» за участі 15 країн Глобального Півдня представники яких зустрілися на полях 79-ї сесії Генеральної Асамблеї 27 вересня 2024 року. Учасники цієї платформи виступали із критикою США та їх союзників у зв'язку з їх нібито нездатністю врегулювати російсько-українську війну (До «Друзів миру» на чолі з Китаєм та Бразилією..., 2024).

Не виключається скоєння агресії Китаю проти Тайваню, адже Сі Цзіньпін під час промови з нагоди святкування 74-ї річниці КНР у 2023 році зробив заяву, що «перехід острова під контроль Пекіна є прагненням народу, віянням часу та історичною необхідністю» («Історична необхідність». Сі Цзіньпін зробив нову заяву..., 2023). З цією метою Сі Цзіньпін звернувся до військових з наказом бути готовим на 2027 рік до швидкого та успішного вторгнення на Тайвань. У зв'язку з цим, він також дав розпорядження щодо модернізації китайської НВА до 2035 року аж до перетворення її на потугу «світового класу». Китайський лідер вважає, що лише захопивши Тайвань, він може забезпечити собі статус, порівнянний з тим, яким володів Мао Цзедун, що має забезпечити гідне місце Сі Цзіньпіну в пантеоні легенд Комуністичної партії Китаю.

Відтак поєднання динаміки китайських амбіцій та зростання китайської могутності підвищило ймовірність прямого воєнного зіткнення між Китаєм та США у зоні Тайванської протоки (The Long Unipolar Moment, 2023). Водночас китайське керівництво характеризує Тайвань як інструмент ослаблення Китаю Сполученими Штатами. Зауважимо, що Сі Цзіньпін, виступаючи ще на XX з'їзді КПК у жовтні 2022 року, заявив про можливе застосування Пекіном сили задля возз'єднання з Тайванем у рамках проєкту відродження так званого Великого Китаю, наголосивши, що «...повне возз'єднання батьківщини має бути досягнуто». Така політика КНР різко збільшує ймовірність конфлікту та посилює ризик втягнення США у пряме протистояння з Китаєм у районі Тайванської протоки (Zhao, 2023). Перспектива нападу Китаю на Тайвань справді є реальною зміною порівняно з розквітом тотальної однополярності, коли Китай був занадто слабким, щоб хтось турбувався про такий сценарій. Натомість на тлі посилення ізоляціоністської політики у США, сценарій вступу Вашингтона з Китаєм на боці Тайваню є маловірогідним.

Варто зважити й на територіальні спори Китаю з низкою різних держав, які стосуються як сухопутних, так і морських розмежувань. Так, об'єктом масштабного геополітичного протистояння нині залишається Південнокитайське море, що межує з Китаєм, В'єтнамом, Малайзією, Брунеєм, Філіппінами й Тайванем, де перетинаються безліч торговельних морських шляхів, які також прагне контролювати Пекін. До всього, на дні цього моря виявлено значні поклади вуглеводнів – нафти й газу. Китай заявляє претензії практично на все це море з його численними островами. Водночас так само претендує на значні простори у басейні Південнокитайського моря й Тайвань, який вважає себе за «єдиний справжній Китай», адже саме він представляв Китай в ООН до 1971 року. Усі інші приморські

держави теж вважають своїми значні території моря з його островами й ці територіальні претензії в деяких місцях взаємно перетинаються багато разів, що проектує постійну напруженість у відносинах між даними країнами.

Як зазначалося, що на більшу частину Південнокитайського моря претендує Китай, висуваючи територіальні претензії у морських водах до Малайзії, Брунею, В'єтнаму, та Філіппін. Предметом гострих суперечок стали об'єкти у групі островів архіпелагу Спратлі, які багаті на нафтогазові родовища. Китай затвердив по суті нові географічні карти в односторонньому порядку, прийнявши у 1992 році новий закон про морські володіння, в якому зафіксовано право Китаю застосовувати силу для припинення незаконних промислів у своїх територіальних водах (Joynes, 1999). За цим законом весь архіпелаг Спратлі опинився у зоні китайських інтересів. До всього, Пекін відмовився визнавати арбітражне рішення суду в Гаазі 2017 року (суд встановив, що морські об'єкти не можуть створювати виключних економічних зон чи континентальних шельфів) на користь Філіппін, яке є юридично обов'язковим для всіх зацікавлених сторін. Тривалий час не виключалося, що Китай має потенційне прагнення захопити острови Спратлі, поставивши більш слабкі морські держави вже перед фактом встановлення контролю. У зв'язку з цим було прийнято рішення створити з 1995 році регіональний форум АСЕАН з питань безпеки у роботі якого, починаючи з 1997 року, беруть участь РФ і КНР.

Починаючи з 2005 року між Китаєм та В'єтнамом періодично виникала серія інцидентів, особливо після оголошення Ханоем суверенітету над низкою островів архіпелагу Спратлі. Подібні наміри були виголошені й Філіппінами. У травні 2018 році Китай розмістив на островах свої ракетні системи, які дозволять йому наносити удари по судах в радіусі близько 475 кілометрів (Китай розмістив найсучасніші бомбардувальники..., 2025). Паралельно Китай почав будувати штучні острови у Південнокитайському морі задля подальшого розміщення там військової інфраструктури й перетворення їх на повноцінні військові бази. Окрім того, берегова охорона КНР дедалі наполегливіше втручається в діяльність нафтогазових розвідувальних компаній, перешкоджаючи їхній роботі, та витісняє риболовецькі судна з територій їхнього традиційного промислу у виключних економічних зонах сусідніх країн.

Така поведінка Китаю, спрямована на домінуванні в басейні Південнокитайського моря змусила Малайзію, Філіппіни та В'єтнам вимагати допомоги США. Зі свого боку Тайвань і В'єтнам претендуючи на весь архіпелаг Спратлі так само вдаються до побудови військових баз та захисних укріплень на окремих островах. Відповідно двома ключовими суперниками у акваторії у Південнокитайському морі є Китай і В'єтнам, який поширює суверенітет на найбільшу кількість островів, тоді як КНР має тисячолітню історію імперського морського і сухопутного домінування. Відтак на островах Спратлі відбулося протистояння, схоже на холодну війну.

Для Китаю острови Спратлі мають важливе стратегічне значення – головно для розширення своєї зони регіонального геоекономічного домінування. У вересні 2023 року відбувся 43-й саміт Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) у центрі обговорення якого були територіальні домагання Пекіна в акваторії Південнокитайського моря. Тригером найбільшого занепокоєння стало опублікування Китаєм напередодні саміту власної нової карти з чіткими територіальними претензіями в Південнокитайському морі. На карті близько 90% акваторії Південнокитайського моря позначено як територію Китаю. Ця U-подібна лінія проходить на відстані 1500 км на південь від острова Хайнань і перетинає виключні економічні зони країн-членів АСЕАН – В'єтнаму, Філіппін, Малайзії, Брунею та Індонезії. Тому п'ять країн АСЕАН та Індія висловили протест і назвали дії Пекіна необґрунтованими.

Також у відповідь на це такі країни як Індонезія та Філіппіни заявили про змінення своєї обороноздатності задля захисту територіальної цілісності та суверенітету, а США, зі свого боку, висловили підтримку всім країнам південно-Східної Азії, які мають вихід до Південнокитайського моря та піддалися територіальним претензіям з боку Пекіна. Загалом же, за словами аналітиків, така напружена ситуація зумовить додаткову гостроту у переговорах лідерів країн АСЕАН з Китаєм щодо прийняття кодексу поведінки в стратегічному водному просторі, який давно відкладається (Країни ASEAN розробляють кодекс, 2024).

Черговим предметом геополітичного спору в Південнокитайському морі є Парасельські острови (архіпелаг складається з більш ніж зі 130 невеликих коралових островів, рифів і банок, розкиданих на площі у майже 15 тис. кв. км), які спірною територією між КНР, Тайванем і В'єтнамом. Натомість більшість архіпелагу фактично контролюються КНР після односторонньої битви за Парасельські острови у 1974 році, відколи Пекін розмістив там свої гарнізони. У липні 2012 року владою КНР на Вуді було офіційно засновано місто Саньша. При цьому на острові немає джерел прісної води, а все необхідне для життя доставляють з континенту (Климчук & Устінов, 2023). Саме тому у планах КНР є будівництво побудувати на островах заводу з опріснення морської води, що працюватиме на сонячній енергії.

Парасельські острови вже тривалий час залишаються прихованим джерелом напруги в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, адже їх значущість полягає як у стратегічно важливому

розташуванні, так і близькості до шельфу зі значними покладами вуглеводнів. У листопаді 2018 року Китай встановив нову платформу у віддаленій частині спірних Парасельських островів, яка може бути використана у військових цілях. Також із серпня 2023 року Китай будує нову злітно-посадкову смугу для військових літаків на спірному острові Тритон у Південнокитайському морі, на який претендують В'єтнам і Тайвань.

Таким чином, Китай змінив територіальний статус-кво лише в Південнокитайському морі, де він побудував кілька штучних островів. Однак ці дрібні відкриті володіння можуть бути легко виведені з ладу під час прямої війни зі США. І навіть якби Китай міг забезпечити собі всі спірні частини Південнокитайського моря, загальне економічне значення ресурсів там є незначним. Більшість нафтогазових ресурсів у Південнокитайському морі знаходяться в неспірних районах поблизу берегових ліній різних країн, які поширюють на них свій суверенітет. Якщо ВМС США не виведуть свої війська з Азії, ревізіоністські амбіції Китаю наразі не можуть поширюватися далі першого острівного ланцюга тихоокеанських архіпелагів, що включає Японію, Філіппіни та Тайвань.

Врешті ще одним предметом подібного геополітичного спору є група безлюдних островів Сенкаку (п'ять невеликих островів і три скелі) у Східно-Китайському морі, котрі належать Японії, однак на які претендують КНР і Тайвань, починаючи з 1970-х років. Претензії щодо приналежності островів так само були зумовлені виявленням потенційних нафтових покладів поблизу шельфів островів Сенкаку. Спір довкола островів посилюється після того як японський уряд націоналізував острови у 2012 році. Військова активність Китаю може призвести до подальшої ескалації в питанні давньої територіальної суперечки з найважливішим союзником США в регіоні. Зі свого боку Вашингтон оголосив непохитну прихильність у обороні Японії, що передбачено спільним договором про безпеку, дія якого поширюється і в разі нападу на японські урядові судна на Сенкаку (Китай націлюється на нову спірну територію..., 2024).

Ще одним помітним територіальним спором є Аксайчин та Аруначал-Прадеш. Суперечка довкола Аксайчина – це тривалий територіальний конфлікт між Індією та Китаєм щодо контролю над регіоном, розташованим на високогір'ї між Синьцзян-Уйгурським автономним районом КНР та союзною територією Ладакх в Індії. Китай контролює цю територію, але Індія вважає її своєю. Аруначал-Прадеш є ще одним предметом суперечок між Індією та Китаєм, де Китай вважає Аруначал-Прадеш частиною Тибету, а Індія – виключно своєю територією. Такі задвалось би локальні суперечки є тривалими, а їх небезпека полягає в тому, що вони відбуваються між двома ядерними державами.

У разі якщо говорити про партнерство між Китаєм і Росією, то слід зазначити, що воно безумовно має не останнє значення, адже створює проблеми для США та Заходу в цілому. Натомість воно не обіцяє якої небуть кардинальної зміни глобального розкладу сил. Адже такий потенційний альянс, що формує ядро так званої осі зла не забезпечує балансування сил зі США та їх союзниками. Одним словом, об'єднання двох держав – Китаю та РФ забезпечує здатність до регіонального балансування, натомість не дорівнює балансуванню глобальному. Для досягнення останнього потрібні військові можливості та інші спроможності, пов'язані насамперед з м'якою силою, яких Росія та Китай окремо та разом не мають у достатньому обсязі.

Натомість США, у свою чергу, прагне відірвати Росію від Китаю, адже такі їх патрон-клієнтські відносини ведуть до подальшого ослаблення Росії, що у разі колапсу РФ, КНР отримає повний доступ до значної кількості сировинних ресурсів, як от: нафти й газу, рідкоземельних матеріалів, вугілля, лісу, прісної води тощо. Все це у підсумку також дасть можливість Китаю диверсифікувати та унезалежити свою економіку від західних технологій, а відтак значно посилити глобальний геополітичний вплив та кинути справжній виклик США у битві за світову першість і статус наддержави. При всьому, на даний час, маючи значний ресурсний потенціал для Китаю поки немає належних підстав щоби претендувати на статус наддержави, адже поступається інструментами як м'якої сили, так і жорсткого впливу Сполученим Штатам. До всього додається й низький рівень довіри до Пекіна після спалаху пандемії *COVID-19*, джерелом спалаху якої був саме Китай та жорстку внутрішню політику, насамперед до населення територій з особливим статусом, як от Тибету та Синьцзян-Уйгурського автономного району (САУР). Не сприяють зміцненню авторитету Китаю й такі фактори як посилення автократичної та однопартійної моделі здійснення влади, складні відносини із сусідніми країнами: Японією, Індією, Філіппінами та Тайванем. Врешті, на все накладається й проблема старіння населення, економічна нестабільність у ракурсі уповільнення динаміки зростання ВВП, проблеми з ринком нерухомості, борги місцевих урядів тощо.

Висновки. Китай дотримується довгострокового підходу до внутрішніх трансформацій та розвитку векторів забезпечення регіонального та глобального впливу. КНР позиціонує себе як глобальну державу, котра готова втрутитися там, де ЄС і США не змогли підтримати країни в їхньому сталому розвитку. Підставою для беззаперечного мегарегіонального домінування та глобальних амбіцій Китаю є його потужні «м'яка» та жорстка сила, що проявляється у пропагуванні унікальних цивілізаційних

цінностей та розбудові сучасних збройних сил і технологій. Такий ресурсний потенціал дозволив Китаю закріпити свій вплив у Африці, витіснивши звідти впливових західних гравців. Китай активно нарощує свій геополітичний вплив у Індо-Тихоокеанському регіоні, зокрема й у Південно-Східній Азії, за рахунок проектування домінування Південнокитайському та Східнокитайському морях, ведучи боротьбу за багаті на поклади енергоресурсів шельфи Парасельських островів, а також Спратлі та Сенкаку. Не виключено, що КНР вдасться до силового приєднання Тайваню у рамках так званого великокитайського проекту. Маючи великодержавні амбіції до набуття статусу світового гегемона Китай все більше стикається з низкою викликів та проблем, пов'язаних з ресурсною неспівмірністю та можливостями порівняно зі США, уповільненням економічного розвитку, наростанням авторитарних внутріполітичних тенденцій, старінням та бідністю населення тощо.

Marushchenko O. China's geostrategic ambitions in the context of the emergence of a new world order

The features of Chinese policy aimed at establishing global dominance within the framework of a potentially bipolar world are revealed. It is found that for a long period of time China has been pursuing a strategy of gaining superpower status by forming a circle of allies from among the countries of the so-called Global South, represented mainly by autocracies. Under such circumstances, China is increasingly actively pushing the idea of building a new bipolar world in the medium term. China has quite large-scale means of "soft power", being able to project a positive image and global influence through the spread of culture, Chinese uniqueness and authenticity. It is proven that in recent years China has been actively building its People's Liberation Army (PLA), which is a powerful geopolitical argument for ensuring influence. In addition, the PRC claims leadership positions in the introduction of high scientific technologies into the military and a number of economic spheres. One of the signs of China's global ambitions is its total expansion of its presence in Africa, in particular by displacing the United States and key European Union countries, primarily France. An equally important geostrategic case for China is the scaling up of its partnership with Latin American countries, in particular within the BRICS framework. All this once again indicates China's global ambitions. China is increasingly seeking to expand its influence in Southeast Asia as a sphere of traditional influence of the United States and its allies. In this context, the PRC considers the South China Sea as a zone of its exclusive geostrategic responsibility. It is noted that one of China's key interests in this direction is to consolidate its presence in the area of the Paracel and Spratly archipelagos. It is for this purpose that the PRC is constantly strengthening its navy. Such steps by China are primarily related to establishing control over the rich oil and gas fields located within the shelves of the aforementioned islands. In this way, the PRC is trying to expand the diversification of energy supplies, the need for which for the Chinese economy will only grow. It has been confirmed that Beijing has long had geostrategic intentions to restore control over Taiwan within the framework of the so-called Greater China reunification program. Having a powerful economy, a high-tech sector, and deep integration into international politics, China faces a number of challenges related to the rejection of the authoritarian political model at the international level, complex relations with neighboring states, and intense competition with the United States, which slows down and limits Chinese global dominance.

Key words: China, new world order, global security, Global South, African interests, South China Sea, Taiwan.

Література:

1. Голянич, Б. (2023). Використання Китаєм «м'якої сили» та формування міжнародного іміджу з точки зору культурної дипломатії. *Політичне життя*. 4, 164–169.
2. Голянич, Б. & Божок, Р. (2023). Основні засади формування зовнішньої політики Китаю. *Політичне життя*. 2, 119–123. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.2.14>.
3. Джуман, В. & Шинкарук Н. (2023). Африканський вектор зовнішньої політики ЄС на фоні зростання геополітичної конкуренції. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, 86–95. DOI: <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2023.06.086>.
4. До «Друзів миру» на чолі з Китаєм та Бразилією долучилися 15 країн. Ван Ї каже, що ідея належала Угорщині. (2024, Вересень 27). *Громадське*. URL: <https://hromadske.ua/viyna/231982-do-druziv-miru-choli-z-kytayem-ta-brazyliyeiu-doluchylisia-15-krayin-uhorshchyna-zaiavyla-shcho-svit-sytyu-po-horlo-viynoiu>.

5. Забіян, В. (2018). Особливості трансформації зовнішньої політики КНР: від Мао Цзедун до Сі Цзіньпіна. *International Scientific Journal "Internauka"*. 8(1), 45–48. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15244898343841.pdf>.
6. «Історична необхідність». Сі Цзіньпін зробив нову заяву щодо «возз'єднання» з Тайванем. *New Voice*. 29 вересня 2023. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/vozz-yednannya-z-tayvanem-ne-mozhe-buti-zupinene-zhodnoyu-siloyu-si-czinpina-ostanni-novini-50357013.html>.
7. Китай націлюється на нову спірну територію союзника США, – ЗМІ (карта). (2024, Січень 2). Фокус. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/617114-kitay-nacelilsya-na-novuyu-spornuyu-territoriyu-soyuznika-ssha-smi-karta>.
8. Китай розмістив найсучасніші бомбардувальники на спірному острові: що це означає. (2025, Травень 29). ТСН. URL: <https://tsn.ua/svit/kytay-rozmistyv-naysuchasnishi-bombarduvalnyky-na-spirnomu-ostrovi-shcho-tse-oznachaye-2838251.html>.
9. Кіктенко, В. (2017). Китай у сучасному світі: мирне піднесення, відродження нації та м'яка сила. *Китай очима Азії: колективна монографія*. Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України; Українська асоціація китаєзнавців. Київ, 11–99.
10. Климчук, І. & Устінов, О. (2023). «Тайванське питання» у міжнародних відносинах: сучасні реалії та можливі сценарії розвитку. *Регіональні студії*, 34, 145–150. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.34.25>.
11. Країни ASEAN розробляють кодекс поведінки на тлі суперечок з Китаєм у Південнокитайському морі. (2024, Січень 9). Expreso.tv. URL: <https://espreso.tv/svit-kraini-asean-rozroblyayut-kodeks-povedinki-na-tli-superechok-z-kitaem-u-pivdennokitayskomu-mori>.
12. Левитська-Доба, Є. (2021). Економічна інтеграція в АТР: взаємодія і конфлікт у трикутнику «США – Японія – Китай». *Китаєзнавчі дослідження*, (1-2), 84–90. URL: <https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/151>.
13. Лікарчук, Д. (2021). Китай versus США: конфліктологічний вимір. *Китаєзнавчі дослідження*, (1), 92–101. URL: <https://doi.org/10.51198/chinesest2021.01.092>; Лікарчук, Д. (2021) Зовнішня політика Китаю: конфлікти, перспективи, нові сценарії. *Регіональні студії*, 25, 26–32. <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/25/7.pdf>.
14. Мар'яненко, Н. Вплив РФ та КНР на Африканському континенті. (2024, Квітень 11) *Civil Diploma Foundation*. URL: <https://civildiplomat.com/vpliv-rf-ta-kr-na-afrikanskomu-kontinenti>.
15. Работягова, І. (2009). Супердержави світу: феномен Китаю у глобальній політиці. *Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. Сер.: Питання політології*, 839, 191–196.
16. Рейтинг 20 найбільших країн за ВВП у 2024 році. LIGA.net, 2024, 14 серпня. URL: <https://finance.liga.net/ua/infographic-of-the-day/infografica/reitinh-20-naibilshykh-krain-za-vvp-u-2024-rotsi>.
17. Сергієнко, Т. (2023). Особливості сучасної політики Китайської Народної Республіки на міжнародній арені. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*, 3(63), 106–112. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3\(63\)-14](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3(63)-14).
18. У Джибуті розпочала роботу перша іноземна військова база Китаю. (2017, Серпень 01) *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2277307-u-dzibuti-rozpocala-robotu-persa-inozemna-vijskova-baza-kitau.html>.
19. Українець, П. (2025, Травень 15) Топ-20 країн з найвищими військовими витратами. *Преса Рівне*. URL: <https://pressa.rv.ua/news/top-20-krayin-z-najvyshhymy-vijskovymy-vytratamy/>.
20. Bates, G. (2017). *China Matters: Getting it Right for Australia*. Melbourne: Black Ins/La Trobe.
21. Brooks, S. & Wohlforth W. (2023, April 18). The Myth of Multipolarity. *American Power's Staying Power. Foreign Affairs*. URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/china-multipolarity-myth>.
22. Economic Development in Africa Report 2022. URL: <https://unctad.org/edar2022>.
23. Foreign Affairs: «Один пояс, один шлях» загнав цілі країни в боргову яму, Китай ризикує втратити вплив (2023, Серпень, 29). *Дзеркало тижня*. URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/foreign-affairs-odin-pojas-odin-shljakh-zahnav-tsili-krajini-v-borhovu-jamu-kitaj-rizikuje-vtratiti-vpliv.html>.
24. Hackenesch, C. & Bader J. (2024, October). Pragmatic, Strategic and Wide-Reaching: The CCP's Party Diplomacy in Africa. *Megatrends Afrika*, 1–11. URL: https://www.megatrends-afrika.de/assets/afrika/publications/policybrief/MTA_PB29_Hackenesch_Bader_CCP_Diplomacy_Africa_2.pdf.
25. IMF says China's economic growth of 5% in 2024 was 'positive surprise'. *Reuters*, 2025, January 17th. URL: https://www.reuters.com/markets/asia/imf-says-chinas-economic-growth-5-2024-was-positive-surprise-2025-01-17/?utm_source=chatgpt.com.
26. Joyner, C. (1999). The Spratly Islands Dispute in the South China Sea: Problems, Policies, and Prospects for Diplomatic Accommodation. *Report Part Title: The Spratly Islands Dispute in the South China Sea: Report Title: Investigating Confidence-Building Measures in the Asia-Pacific Region Stimson Center* 109 p. URL: <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep10935.8.pdf>.

27. Lanteigne, M. (2013). *China's Foreign Policy: An Introduction*, Revised and Updated 2nd edition. London – New York: Routledge.
28. Menary, S. (2015). China's programme of stadium diplomacy. *ICSS Journal*. 3, 1–9. URL: https://www.researchgate.net/publication/309195359_China%27s_programme_of_stadium_diplomacy.
29. Metz, C. (2024, May 30). OpenAI Says Russia and China Used Its A.I. in Covert Campaigns. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2024/05/30/technology/openai-influence-campaigns-report.html>.
30. Sawahel, W. (2023, April 06). Confucius Institutes increase as another opens in Djibouti. *University World News. Africa Edition*. URL: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=2023040505021956>.
31. The Long Unipolar Moment? Debating American Dominance By Joshua Shiffrin; Anne-Marie Slaughter; Bilahari Kausikan; Robert Keohane; Stephen G. Brooks and William C. Wohlforth (2023, November/December). *Foreign Affairs*. URL: https://www.foreignaffairs.com/responses/long-unipolar-moment-american-dominance?utm_medium=newsletters&utm_source=fatoday&utm_campaign=The%20Long%20Unipolar%20Moment?&utm_content=20231017&utm_term=FA%20Today%20-%20112017.
32. Zhao, T. How China's Echo Chamber Threatens Taiwan. Xi Jinping Has Unleashed Hawkish Forces He Can't Control. *Foreign Affairs*. May 9, 2023. URL: https://www.foreignaffairs.com/taiwan/-china-echo-chamber-threatens-taiwan?utm_medium=newsletters&utm_source=fatoday&utm_campaign=How%20China%E2%80%99s%20Echo%20Chamber%20Threatens%20Taiwan&utm_content=20230509&utm_term=FA%20Today%20-%20112017.

Стаття надійшла до редакції 05.06.2025

Стаття рекомендована до друку 16.06.2025